

УДК 373.5:374.091.33:784.9-053.6

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026\(8-1\)-13](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026(8-1)-13)

ДІАЛЕКТИКА ПРОСВІТНИЦТВА В МОДЕЛЮВАННІ МЕТОДИКИ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОГО НАВЧАННЯ ПІДЛІТКІВ

Назар Корняк

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Надійшла до редакції / Received: 2.02.2026 Схвалено до друку / Accepted: 19.03.2025

Анотація

Проаналізовано історіографічне, філософське та педагогічне підґрунтя діалектики просвітництва як культурного надбання людства; визначено основні особливості його змісту задля отримання можливості їх застосування у моделюванні методики вокально-виконавського навчання підлітків; встановлено методичні напрями процесу навчання співу підлітків на заняттях вокалу з урахуванням підготовки їх до культурно-просвітницької діяльності в контексті специфіки їх віку, виконавського досвіду, зовнішніх і внутрішніх факторів набуття вокально-просвітницьких навичок.

Встановлено контент сучасних вподобань підлітків щодо перформенсних творчих виступів в умовах відповідної субкультури, активного застосування вокальних шоу в засобах масової інформації, виявлено зміщення акценту у вокально-виконавській діяльності зі професійної вокальної підготовки на зовнішній ефект тимчасового виступу.

Представлено необхідність особливого методичного підходу до просвітницької діяльності підлітків; усвідомлено діалектичний сенс самого розвитку просвітництва як історико-культурної традиції та уможливлення подальшого історичного діалектичного процесу; визначено необхідність сприяння спеціальному навчанню будь-якого музичного фаху, створення підґрунтя для молодого покоління як суб'єкта освіти для подальшого пізнання багатства національної та світової музичної культури і його термінологічної міжнаціональної світової значущості; зацентровано увагу на таких його характеристиках: демократичність, раціональність, історичний оптимізм та загальнолюдський сенс й мета існування в історичному контексті.

Заявлено, що всі змістові характеристики цей феномен зберігає у контексті вокально-виконавського навчання підлітків як отримувача результатів просвітництва, музичної освіти в їх перспективі продовжувачів отриманого історичного надбання людства.

Ключові слова: просвітництво, вокальне виконавство, методика навчання, моделювання, підлітки.

UDC 373.5:374.091.33:784.9-053.6

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026\(8-1\)-13](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026(8-1)-13)

THE DIALECTICS OF ENLIGHTENMENT IN MODELLING THE METHODOLOGY OF ADOLESCENTS' VOCAL-PERFORMANCE TRAINING

Nazar Korniak

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

Abstract

The article analyzes the historiographical, philosophical, and pedagogical foundations of the dialectics of Enlightenment as a significant cultural heritage of humanity. The main features of its content are identified to enable their application in modelling the methodology of adolescents' vocal-performance training. Methodological directions of the process of teaching adolescents singing in vocal classes are determined, considering their preparation for cultural and educational activities in the context of age-related characteristics, performance experience, as well as external and internal factors influencing the acquisition of vocal-educational skills.

The study identifies the content of contemporary adolescents' preferences regarding performance-based creative activities within the framework of relevant subcultures and the active dissemination of vocal shows in mass media. A shift of emphasis in vocal-performance practice from professional vocal training towards the external effect of short-term performance is revealed.

The necessity of a specific methodological approach to adolescents' educational outreach activity is substantiated. The dialectical meaning of the development of Enlightenment as a historical and cultural tradition and the possibility of its further historical dialectical evolution are conceptualized. The importance of facilitating specialized training in musical professions is emphasized, as well as creating a foundation for the younger generation, as subjects of education, to further explore the richness of national and world musical culture and its internationally significant terminological dimension. Particular attention is paid to such characteristics of Enlightenment as democracy, rationality, historical optimism, and universal human purpose and meaning in a historical context.

It is argued that all content characteristics of this phenomenon are preserved within the context of adolescents' vocal-performance training, as they act both as recipients of the results of Enlightenment and as potential successors in continuing the historical cultural heritage of humanity through musical education.

Keywords: Enlightenment, vocal performance, teaching methodology, modelling, adolescents.

Постановка наукової проблеми.

Просвітництво як категорія науки має глибокі корні, різні напрями філософського усвідомлення, історичного трактування та розглядається нами крізь призму сьогодення, яке вражає надзвичайною швидкістю розповсюдження інформації, інтелектуальних досягнень. Усе сказане не зменшує історичну ідей просвітництва, які стверджувались повільно, але упевнено. Просвітницькі традиції залишаються однією з базових навчальних програмних ідей мистецької освіти, що торкається безпосередньо підготовки підлітків до відповідної творчої діяльності, та потребує особливого методичного підходу. Вирішення цієї

задачі лежить у площині усвідомлення діалектики розвитку просвітництва як історико-культурної традиції.

Набуття вокально-просвітницької вправності є складною педагогічною проблемою та обрана для спеціального дослідження не випадково. Моделювання відповідної методики навчання співу підлітків на заняттях з вокалу уможливує винайдення сучасних підходів до підготовки підлітків до культурно-просвітницької діяльності в контексті специфіки їх віку, врахування виконавського досвіду.

Історіографічні та науково-педагогічні висновки досліджуваного феномена довели актуальність розгляду та сучасного

представлення просвітницької діяльності, розкриті у теоретичних та практичних надбаннях сталих та сучасних науковців. Натомість звернення до специфічних навичок просвітницької діяльності підлітків, набуття ними відповідної вокально-виконавської вправності досі не стало спеціальним предметом наукового розгляду, що спричинило активну наукову авторську увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз та узагальнення наукових висновків багатьох філософів, істориків, педагогів у процесі історичного розвитку просвітництва та його вивчення дозволив виявити різні напрями розгортання думок, висновків, перспектив, поглядів. Так, широкий спектр «революції мислення» І. Канта представив у своїй книзі М. Вілашек (2025); його погляди перегукуються із думками Ю. Габермаса (1990), Б. Столберг (2010); історико-педагогічне дослідження просвітницьких ідей та їх розвиток у музичній освіті представлено у роботах В. Найди (2014); О. Ростовського (2003), Б. Мітюрова, К. Шамаєвої (1996); просвітницький контент обґрунтовано в контексті підготовки майбутніх учителів музики до професійно-творчої самореалізації Н. Самохіною (2013), Л. Воевідко (2022).

Мета статті - полягає у розкритті історіографічних, філософських та педагогічних положень діалектики просвітництва задля визначення можливості їх застосування у моделюванні методики вокально-виконавського навчання підлітків.

Виклад основного матеріалу. Методика навчання співу підлітків на заняттях вокалу, підготовка їх до культурно-просвітницької діяльності в контексті специфіки їх віку, виконавського досвіду, зовнішніх та внутрішніх факторів набуття вокально-просвітницьких навичок обрана нами предметом спеціального дослідження не випадково. В сучасних умовах розповсюдження та застосування перформенсних творчих виступів, широке розповсюдження субкультури серед молоді, активне застосування вокальних шоу в засобах масової інформації зміщується акцент з професійної вокальної підготовки на зовнішній ефект тимчасового виступу.

Підготовка підлітків до просвітницької діяльності потребує особливого методичного підходу. На шляху до вирішення цієї задачі ми вбачаємо необхідним усвідомити діалектику

самого розвитку просвітництва як історико-культурної категорії.

Став аксіоматичним термін «Просвітництво», що визначає культурну течію в Європі XVII-XVIII століть. У ширшому сенсі це є епоха європейської культури між бароко та романтизмом, зміст якої не залежить від національних деталей. Просвітництво відрізняється демократичністю (можливість отримання знань всім бажаним у суспільстві); раціональністю (впевненістю у людському розумі); історичним оптимізмом (переконання в прогресивному сенсі науки); існуванням загальної мети розвитку історії людства.

Діалектика просвітництва розглядається нами крізь призму сьогодення, що відрізняється неймовірною швидкістю розповсюдження інформації, нових знань. Історично ідеї просвітництва розвивались повільно, але упевнено. Вивчення історіографічних матеріалів наближає нас до часів його виникнення, змісту, потреби впливу на суспільство, становлення його культури та естетичного збагачення. «Книги були інвестицією» (Вілашек, 2025, с. 63) та доступні лише заможним особам.

Лише починаючи із XVII ст. наявний обмін інформацією (поява газет, політичні журнали, часописи) уможливив розгляд тем різними авторами за рахунок щорічних видань, конкретні реакції на надруковані статті. Цей процес зробив можливими «публічні дискусії та дебати, що стали помітним явищем усюди» (Вілашек, 2025, с. 64).

Із розвідок Юргена Габермаса дізнаємось про роздуми Канта стосовно появи публічності («Структурне перетворення публічності» (1962), «значення функціонування ландшафту преси для демократії» (там само).

Європейську модель Просвітництва (англ. enlightenment, Фр. lumières) підтримували деякі філософи й літератори (Лок, Вольтер, Вольф і Лесинг). Відомо, що «просвітництво» як поняття (нім. Aufklärung) з'явилося в Німеччині. Так, Мендельсзон пише: «Слова просвітництво, культура, освіта в нашій мові сьогодні ще є прибульцями» (Вілашек, 2025, с. 65). Вілашек трактує розуміння Кантом цього поняття так: «Просвітництво є виходом людини із свого самозавиненого неповноліття» (Вілашека с.65), основна ідея якого: «Sapere aude! Май мужність послуговатися своїм власним розсудом! - отже, це є гаслом просвітництва» (там само).

Мендельсзон, за поданням Вілашека, визначив Просвітництво формою знання: «Просвітництво співвідноситься з культурою так, як узагалі теорія із практикою, як пізнання із звичаєвістю, як критика з віртуозністю» (Вілашек, с. 66). За висловом Мендельсзона, знання не завжди допомагають, Кант називає кращу необхідність для розуміння змісту просвітницьких ідей, «самостійним мисленням» (Вілашек, 2025, с. 66). Просвітництву окремої людини заважає передусім: по-перше, «лінивість і боягузтво» людини, які призводять до того, що ми лякаємося самостійного мислення» (Вілашек, 2025, с. 67); по-друге, через залякування і погрози у цьому стані будь-яку людину утримують особи із групи «начальників, духівників, учителів», які заважають просвітництву окремій людині, яка могла б «просвітити саму себе, тобто власними силами знайде шлях до самостійного мислення» (Вілашек, 2025, с. 67).

Вихід із цієї ситуації, за поданням Вілашека, Кант вбачає в «переміщенні з індивідуального на соціальний рівень» (Вілашек, 2025, с. 67). Тож, хоча просвітництво і є процесом індивідуальним, але надійність проявляється лише за умов наявності «публіки», «спільноти авторів і читачів, відкритої для всіх зацікавлених» (там само), в якій єдино можливий «критичний розгляд поглядів і зважування підстав, що на індивідуальному рівні відповідає самостійному мисленню» (там само). Тобто, під час обґрунтування різних позицій, висунутих заперечень, змін початкових позицій тощо не сформується «далекосяжний консенсус» (Вілашек, 2025, с. 67).

Із представленої книги дізнаємось, що розкриваючи своє бачення просвітництва, Кант деталізував його зміст відповідно до різних індивідів, «повнолітніх і неповнолітніх, просвічених і непросвічених» (Вілашек, 2025, с. 74). Повнолітні послуговуються власним розумом, а неповнолітнім бракує мужності, до того ж філософ зауважував, що неповнолітнім бракує не розуму, а браку самостійного рішення та мужності (там само). Отже, послуговуючись висновками Канта, «можна бути на шляху до мужності та самостійного мислення, але водночас... за браком... освіти люди це присукаються помилок при спробі самостійного мислення» (там само).

Для нашого дослідження має велике значення думка Канта, які детально розкриває у своєму дослідженні (М. Вілашек, 2025, с. 75) про те, що у своїх поглядах на вплив педагогіки він виразно наголошував, що «просвітництво як на індивідуальному, так і на суспільному рівні є передусім завданням освіти» (Kant, 1784, 481-494). У історичному поступі просвітництва не все є простим, ускладнюють процес його розвитку складні зміни ХХ століття, а тепер ми можемо сказати і ХХІ століття. Навіть зараз Юрген Габермас висловив впевненість, що навіть «після розламів ХХ століття можна дотримуватися проекту Просвітництва» (Habermas, 1990, р. 32-54).

Цікавими та корисними для нас є розвідки В. Найди стосовно просвітницьких традицій в Україні, їх ролі у становленні музичної освіти Поділля. Авторка у своєму культурно-історичному дослідженні надала матеріал щодо осередків духовного просвітництва в Україні до ХІХ століття, розглядаючи його як чинник становлення мистецької освіти. Вона вважає, що досліджувати музичну освіту, наприклад на Поділлі, неможливо без аналізу культурно-історичних передумов, які відображали динаміку просвітництва в українській культурі. Вона представила «пропедевтику музичної освіти в контексті суспільно-економічних... та загальнокультурного розвитку України... музичне просвітництво, як напрям музичної освіти в діяльності його видатних персоналій» (Найда, 2014, с. 6). Вона узагальнила своє бачення та роль просвітництва як системи освіти України, що ґрунтується на просвітницьких традиціях минулих століть » (Найда, 2014).

Спираючись на думку про суттєвішу історичну якість буття української культури, «духовне єднання народу» навколо відродження України, авторка визначає головне спрямування розвитку української національної культури, зокрема музичної освіти.

Основну увагу дослідниця приділяє розгляду становлення мистецької освіти в Україні в цей період, виявленню осередків розвитку музичної освіти; розкрити особливості просвітницьких традицій минулого. Авторка зазначає значення музичної освіти, її невід'ємне структурне положення у культурно-освітньому русі (ХІХ-ХХІ ст. ст. України). Братства (релігійно-національні православні організації)

ініціювали «піднесення народної освіти на Україні» (Найда, 2014). в їх лоні відкривалися українські школи, до «реалізовувалась можливість здобуття навичок співу» (Найда, 2014, с. 6).

Авторка дослідила, що навіть весь історичний період (1900-1917 рр.) можна назвати «етапом просвітництва». Цей період визначався «культуротворчим впливом феномена хорового виконавства та розвиток музичної освіченості населення, взаємодії музичних культур різних народів., тенденція до організації спеціальних культурних закладів., організація музичного життя подолян (просвітництво), ін.» (Найда, 2014, с. 11). Навіть наступний історичний період (активно-професіоналізуючий, 1917-перша половина ХХ ст.) авторка визначила як період активізації «форм залучення молоді до національної культури та музично-просвітницької роботи» (Найда, 2014, с. 11).

Розкриваючи освітньо-історичне значення Просвіт, авторка наголошує на тому, що завдяки відкриттю багатьох нецерковних, у тому числі, навчальних закладів на початку ХХ століття і «мистецтво хорового співу поступово набуло світського характеру» (Найда, 2014, с. 7). Тож, авторкою доведено на підставі вивчення значної кількості архівних матеріалів, що відбувалось «залучення широких верств населення до хорового, ... вокального...подільські просвітники розвивали славетні співочі традиції українського народу» (Найда, 2014, с. 7). Ці події сприяли динаміці просвітництва за рахунок різних форм музикування, що посприяло «виникненню традицій публічних виступів у концертах і урочистостях(Найда, 2014, с. 8).

Б. Мітюров надає інформацію щодо шкіл перших братств в Західній Україні (Львів, XV ст., Острог, Перемишль, XVI ст.), що стали центрами культурно-просвітнього руху. За його словами: «Вчителі братських шкіл піклувалися не лише про освіту, а й виховання учнів, про прищеплення їм почуттів гарячої любові до свого народу і вітчизни. Ці школи відкрили широкий доступ для всіх бажаючих одержати освіту. Двері школи не були зачинені для сиріт і для бідних» (Мітюров, 1968, с. 34).

Нам особливо необхідно знати, яку роль грає музика в цих школах, її просвітницьке значення. Авторка розкриває значення розвитку церковного співу, як предмету в школі, задля підготовки досвідчених регентів та співаків

(Найда, 2014) на противагу пишному католицькому богослужінню з «багатоголовою вокально-інструментальною звучністю». Православна церква виставляла хори «а capella», демонструючи високий рівень музичної культури. Так значної сили набула якісна організація православного церковного співу. Як зазначають Ростовські, «З цією метою наприкінці XVI ст. було проведено реформу церковного співу, унаслідок якої було запроваджено багатоголосний спів у церкві» (Ростовський, 2003, с. 98).

В XVII ст. церковні хори демонстрували високий рівень хорової культури, виконували складні твори зі складною гармонією тощо.

Із історичних досліджень дізнаємось що викладання співу («мусикії») проводили вчителі-регенти. За їх участю церковний спів (за Я. Ісаєвичем) вивчався різнобічно (гласовий та партесний), чотириголосні хори звучали грамотно за рахунок вивчення нотної грамоти, знайомству зі західноєвропейськими творами, вивчали навіть основи композиції. Я. Ісаєвич відзначав високий виконавський рівень хорового співу.

Братські школи якісно готували півчих готували їх для місцевих криласів. В. Найда зауважує, що з середини XVIII ст. ці школи набули професійного рівня, в цих школах вивчення співів було обов'язковим, навчатись якому могли ремісники, міські горожани. Так, основу просвітництва поряд із братськими складали дяківсько-парафіяльні школи, де крім співів навчали читанню і письму (Найда, 2014).

К. Шамаєва у своїх розвідках інформує про заснування в Києві першого у Східній Європі вищого навчального закладу - Києво-Могилянської академії (Шамаєва, 1996 с. 10). Вона відмічає цю подію як результат соціально-політичних процесів (народно-визвольної боротьби кінця XVI - початку XVII ст. в Україні, загальноєвропейської культури, Відродження, Реформації). Так, довгий час (півтора століття) Академія стала центром Просвітництва в Україні). В ній, загальноосвітньому навчальному закладі, працювали видатні мислителі, учені, письменники, в ній могли вчитися представники різних шарів населення (Шамаєва, 1996 с. 10).

Не лише викладачі Академії славились високою освіченістю. Її вихованці багато зробили для музичної освіти впродовж XVIII-

XIX ст. Як зазначає В. Найда, випускники Академії «викладали церковний спів у духовних семінаріях, повітових і парафіяльних училищах, приватно навчали дітей музиці, випускали збірники з віршами, піснями, керували капелами у містах України» (В. Найда, 2014)

Дослідники відмічають, що діяльність навчальних закладів ґрунтувалась на кращих вітчизняних традиціях і мала величезне значення для розвитку в Україні музично-просвітницької справи. Цьому сприяла «широка хвиля народного і професійного просвітництва, пробудження національної самосвідомості, що особливо відчувалося в літературі та мистецтві, поживлення суспільного життя» (Іванов, с. 37).

Отже, динамічні зміни у розвитку освіти до XIX ст. в системі музичної освіти досягли певних результатів та виявили ефективність залучення всіх верств населення до музичних процесів. Майже в усіх осередках просвітництва, які діяли в Україні до XIX століття, були закладені основи музичної освіти, професіоналізму, музично-теоретичної думки. Це отримало поштовх задля подальшого розвитку і удосконалення.

Зауважимо, що відповідно до «Національної доктрини розвитку освіти в Україні», вона повинна відповідати гуманістичним ідеям, спиратися на культурно-історичні цінності українського народу, його традиції та духовність. Для досягнення цієї мети необхідно приділити відповідну увагу вихованню нової генерації педагогів і науковців з відображенням унікальності українського менталітету. О. Смоляк, поділяючи ідеї видатного українського музиканта, композитора і педагога, Василя Барвінського, наголошує, що Національна школа будь-якої держави потребує високоосвічених, активних, національно свідомих спеціалістів, здатних надавати власний приклад та виховувати в учнях унікальну особистість з усвідомленням національних цінностей у сукупності із надбаннями світової культури (Смоляк, 2003). Для успішного формування цієї відповідальності в учнів педагог сам повинен бути активним громадянином і вбачати в національній ідеї мету розвитку суспільства й особистості (Воевідко, 2022. с. 14-15).

Позиції музичної педагогіки, їх виховна, навчальна діяльність сповнена музичним просвітництвом, що зорієнтована на розвиток «музичних інтересів, потреб, смаків суспільства

та сприяє вдосконаленню культурних і духовних потенціалів нації» (Самохіна, с. 166). Н. Самохіна наголошує саме на музичному просвітництві, здатному консолізувати різні компетенції вчителя з позицій творчої діяльності. «Творча природа музичного просвітництва дозволяє уникнути професійної «одномірності» (Самохіна, с. 167). замкненості в специфіці окремих спеціальностей.

Сучасна система музичної освіти спрямована на збереження просвітницької традиції, формування національно свідомих особистостей, популяризацію вітчизняних творів та нових музичних досягнень. Завдяки цьому молодь прилучається до музичного світу, який збагачує її емоційний й інтелектуальний стан.

У деяких дослідженнях було зацентровано на тому, що вокальна педагогіка має широкий спектр цікавих і оригінальних методичних засобів, які пропонують дослідники різних країн. Вони розкривають різні методичні прийоми як спеціально вокальної підготовки молоді, так і шляхів розкриття художньо-образної сфери вокальних творів з репертуару композиторів різного стильового та жанрового спрямування (Totska & Kondratenko, 2024).

Ми пропонуємо змоделювати процес вокального навчання за принципом розвитку просвітництва як культурно-історичного феномена: від становлення розумової активності людини, її освіченості, через інтелектуальне збагачення, розширення наукового, культурно-мистецького тезауруса до потреби поділитись своїми надбаннями з іншими, тобто про просвітництво як таке.

Висновки. Система музичної освіти в Україні отримала у спадок від історичного розвитку просвітництва, поступових надбань його діалектики певні особливості змісту. Став аксіоматичним термін «просвітництво», який визначив культурну течію в Європі XVII–XVIII століть як епоху європейської культури між бароко та романтизмом, міжнародну світову значущість. То ж, діалектика прояву просвітництва визначила відповідні його характеристики: демократичність (можливість отримання знань всім бажаним у суспільстві); раціональність (впевненість у людському розумі); історичний оптимізм (переконання в прогресивному сенсі науки); та

загальнолюдський сенс та мету існування в історичному контексті.

Змістові характеристики цей феномен зберігає і у контексті вокально-виконавського навчання підлітків. Ця категорія отримувача результатів просвітництва, освітнього процесу, у нашому випадку музичної освіти, стає перспективним продовжувачем отриманого історичного надбання людства.

У сучасній освіті відбувається поєднання просвітницьких традицій та освітніх новацій. Такий шлях уможливує подальший історичний діалектичний процес сприяючи спеціальному навчанню будь-якого музичного фаху, в нашому випадку вокальному навчанню підлітків., які готові до викликів сьогодення, створюючи підґрунтя молодому поколінню задля подальшого пізнання багатства національної та світової музичної культури...

Список використаних джерел

- Habermas, J. (1990).** Die Miden – ein unvollendetes Projekt. Philosophisch-politische Aufsätze 1977-1990. Leipzig, (pp. 32-54).
- Hinske, N. (Hrsg.) (1990).** Was ist Aufklärung? Beiträge aus der Berlinischen Monatsschrift. Darmstadt.
- Kant, I. (1784).** Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? Berlinische Monatsschrift, 4, 481-494. Онлайн доступна оцифрована копія Berlinischen Monatsschrift: <http://ds.ub.unibielefeld.de/viewer/toc/2239816/1/>
- Stollberg-Rilinger, B. (Hrsg.) (2010).** Was ist ufkklärung? Thesen, Definitionen, Dokumente. Stuttgart.
- Totska, L., Huralnuk, N., Doroshenko T., Kholodenko V., Kondratenko I. (2024).** Current Trends of Implementing Creative Vocal Methods in Practice of Musical Art Teachers` Professional Training, Youth Voice Journal, 14(3), 46-55, ISBN (ONLINE): 978-1-80463-004-4
- Іванов, В.Ф. (1997).** Співацька освіта в Україні у XVIII ст. К.: Музична Україна, 289 с.
- Вілашек, М. (2025).** Кант. Революція мислення [пер. з нім. В. Терлецького]. К.: Темпора, 464 с.
- Воєвідко, Л. (2022).** Музична педагогіка: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 240 с.
- Литвинов, В. Д. Просвітництво.** URL: https://www.history.org.ua/?termin=Prosvitnytstva_doba
- Мітюров, Б. (1968).** Розвиток педагогічної думки на Україні в 16-17 ст. К., 1968. С. 34.
- Найда, В. (2014).** Розвиток музичної освіти на Поділлі (кінець XIX – початок XX століття) (автореф. дис. ... канд. пед. наук, 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки). К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 21 с.
- Ростовський, О. Я., Ростовська, О. В. (2003).** Розвиток музичної освіти в Україні у другій половині XV–початку XVII ст. Наукові записки. Психолого-педагогічні науки, 1.
- Самохіна, Н. М. (2013).** Професійно-творча самореалізація майбутніх учителів музики в освітньо-виховному середовищі вишу: монографія. Луганськ, 371 с.
- Смоляк, О. (ред.-упор.) (2003).** Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури. Статті та матеріали. Тернопіль: Астон, 192 с.
- Шамаєва, К. І. (1996).** Музична освіта в Україні у першій половині XIX ст.: Навчальний посібник. К.: ІЗМН, 112 с..

References

- Habermas, J. (1990).** Die Miden – ein unvollendetes Projekt. Philosophisch-politische Aufsätze 1977-1990. Leipzig, (pp. 32-54) [in German].
- Hinske, N. (Hrsg.) (1990).** Was ist Aufklärung? Beiträge aus der Berlinischen Monatsschrift. Darmstadt [in German].
- Kant, I. (1784).** Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? Berlinische Monatsschrift, 4, 481-494. Онлайн доступна оцифрована копія Berlinischen Monatsschrift: <http://ds.ub.unibielefeld.de/viewer/toc/2239816/1/> [in German].

- Stollberg-Rilinger, B. (Hrsg.) (2010).** Was ist ufkklärung? Thesen, Definitionen, Dokumente. Stuttgart [in German].
- Totska, L., Huralnuk, N., Doroshenko T., Kholodenko V., Kondratenko I. (2024).** Current Trends of Implementing Creative Vocal Methods in Practice of Musical Art Teacgers` Professional Training, Youth Voice Journal, 14(3), 46-55, ISBN (ONLINE): 978-1-80463-004-4
- Ivanov, V. F. (1997).** Vocal Education in Ukraine in the 18th Century. Kyiv: Muzychna Ukraina, 289 p. [in Ukrainian].
- Vilashchek, M. (2025).** Kant. The Revolution of Thinking (trans. from German by V. Terletskyi). Kyiv: Tempora, 464 p. [in Ukrainian].
- Voievicko, L. (2022).** Music Pedagogy: A Study Guide. Kamianets-Podilskyi: TOV "Drukarnia Ruta", 240 p. [in Ukrainian].
- Lytvynov, V. D. Prosvitnytstvo [The Enlightenment].** Available at: https://www.history.org.ua/?termin=Prosvitnytstva_doba [in Ukrainian].
- Mitiurov, B. (1968).** Development of Pedagogical Thought in Ukraine in the 16th-17th Centuries. Kyiv, p. 34 [in Ukrainian].
- Naida, V. (2014).** Development of Music Education in Podillia (Late 19th - Early 20th Century) (Extended abstract of PhD dissertation in Pedagogy). Kyiv: Dragomanov NPU, 21 p. [in Ukrainian].
- Rostovskyi, O. Ya., & Rostovska, O. V. (2003).** Development of Music Education in Ukraine in the Second Half of the 15th - Early 17th Century. Naukovi zapysky. Psykholoho-pedahohichni nauky [Scientific Notes. Psychological and Pedagogical Sciences], 1 [in Ukrainian].
- Samokhina, N. M. (2013).** Professional and Creative Self-Realization of Future Music Teachers in the Educational Environment of Higher Education Institutions: monograph. Luhansk, 371 p. [in Ukrainian].
- Smoliak, O. (ed.-comp.) (2003).** Vasyl Barvinskyi in the Context of European Musical Culture. Articles and Materials. Ternopil: Aston, 192 p. [in Ukrainian].
- Shamaieva, K. I. (1996).** Music Education in Ukraine in the First Half of the 19th Century: study guide. Kyiv: IZMN, 112 p. [in Ukrainian].

Про автора

Назар Корняк, аспірант Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна; e-mail: kornjak993@gmail.com

About the Author

Nazar Kornyak, PhD student at Mykhailo Dragomanov National University, Kyiv, Ukraine; e-mail: kornjak993@gmail.com; e-mail: biduk.de@ukr.net